

INKOOP ALS WAPEN IN STRIJD TEGEN SCHENDING MENSENRECHTEN

In Nederland worden via allerlei wetten en regels de mensenrechten gerespecteerd en geborgd. Maar hoe is dat buiten de landsgrenzen? Hoe goed respecteren Nederlandse organisaties de grondrechten van mensen in het buitenland als zij daar handel mee drijven? Hoe borgen onze leveranciers die rechten? Inkoop kan hier een belangrijke rol spelen, want het is met recht één van de wapens in de strijd tegen de schendingen van mensenrechten.

DOOR ROYAN VAN VELSE *

Binnen organisaties is er een nog steeds een groeiende aandacht voor de 3 P's van People, Planet en Prosperity. Met alle aandacht voor de uitstoot van CO₂ en stikstof lijkt in Nederland de aandacht voor het Planet-deel de boventoon te voeren. Sinds het debat over racisme wordt er weer vaker gesproken over het People-aspect.

In ons land worden middels onder andere de Grondwet en de arbeidswetgeving veel mensenrechten geborgd. Maar hoe is dat buiten onze landsgrenzen?

MENSENRECHTEN

Mensenrechten zijn niet nieuw. De Amerikaanse onafhankelijkheid in 1776 en de Franse revolutie in 1789 berustten op het respect van rechten van de mens en hebben geleid tot officiële en voor die landen bindende verklaringen. Na de Tweede Wereldoorlog en de Holocaust ontstond er ook internationaal een groeiende aandacht voor mensenrechten. De Verenigde Naties speelden hier een grote rol in. Sinds 1950 ratificeerde Nederland negen mensenrechtenverdragen waar in totaal 90 mensenrechten in opgenomen zijn.

Dit betreft burgerrechten, politieke, sociale, economische en culturele rechten.

VERDRAGEN

Op basis van het internationaal recht is Nederland gehouden om geratificeerde verdragen te respecteren. Er is zelf een verdrag afgesloten (het Weens Verdragenverdrag) waarin is opgenomen dat staten die verdragen ondertekenen deze ook dienen na te leven. Het was nodig om dit in internationaal verband nog eens te benadrukken.

De Grondwet geeft voorts aan dat verdragen rechtstreekse werking hebben hetgeen inhoudt dat zij verbindende kracht hebben zonder tussenkomst van de nationale wetgever. Een verdrag verdient dus voorrang boven de nationale wetgeving. Verdragen worden traditioneel echter afgesloten tussen staten waardoor de toepasselijkheid op het bedrijfsleven en organisaties wat onduidelijk kan zijn. In ieder land ligt dat anders.

Omdat in Nederland verdragen op basis van de Grondwet een indirecte horizontale werking hebben, zijn de bepalingen

die hierin zijn opgenomen niet enkel van toepassing op de verhouding tussen de staat en de burgers. Ze zijn ook van kracht op de verhouding tussen burgers onderling. De consequentie hiervan is dat bedrijven en organisaties in hun zakelijke relaties gehouden zijn aan de inhoud van deze verdragen.

BUITEN DE GRENZEN

De strekking van de verdragen wordt echter beperkt door de grenzen van Nederland en die van de EU als een verdrag namens de EU is geratificeerd. Buiten die grenzen heeft de staat slechts een geringe invloed en wordt voornamelijk een moreel beroep gedaan op bedrijven om mensenrechten op te nemen in de contractvoorwaarden.

Helemaal vrij in ons doen en laten met het buitenland zijn we overigens niet volgens de Rome II-verordening. Voor Nederland geldt dat indien een buitenlandse dochter mensenrechten schendt, in principe vreemd recht van toepassing zal zijn en niet Nederlands recht zal worden ingeroepen tegen de moedermaat-

schappij. Hier kan de Nederlandse rechter een uitzondering op maken wanneer hij van mening is dat het buitenlands recht in kwestie teveel strijdig is met de beginselen en waarden van het Nederlands recht. Misstanden als kinderarbeid en moderne slavernij in landen waar handel mee wordt gedreven worden hiermee helaas nog niet geheel uitgesloten. Dit blijkt ook uit de praktijk.

NOG GEEN VERPLICHTINGEN

De Nederlandse overheid neemt steeds meer initiatieven om het bedrijfsleven te motiveren en te ondersteunen in de borging van mensenrechten in de internationale handel. De overheid kan echter niet in alle gevallen verplichtingen opleggen. In 2014 werd het 'Nationaal actieplan bedrijfsleven en mensenrechten' gepresenteerd. Daarbij werd als noot aangegeven dat het internationaal recht inzake mensenrechten geen verplichtingen oplegt aan het bedrijfsleven om de extraterritoriale activiteiten van binnen hun grondgebied en/of jurisdictie gevestigde bedrijven te reglementeren. In 2019 verscheen via de overheid de

OESO Due Diligence-handreiking voor maatschappelijk verantwoord ondernemen. Hierin zijn adviezen opgenomen om gepaste zorgvuldigheid in internationale handel te borgen. Het zijn wederom slechts adviezen, maar het uitgebreide document is zeer bruikbaar om in de inkoopketen een aantal checks uit te voeren alvorens over te gaan tot een samenwerkingsovereenkomst.

ANDERE LANDEN

Frankrijk heeft in 2017 de grootste stap gezet op dit vlak door een due diligence wet aan te nemen. Deze 'Loi Devoir de Vigilance' verplicht multinationals van een zekere omvang en hun dochterondernemingen om gepaste zorgvuldigheid toe te passen in het kader van mensenrechten (en maatschappelijke verantwoordelijkheid) in de aanvoerketen. Deze zorgvuldigheid dient gerapporteerd en gepubliceerd te worden. Deze wet is internationaal ontvangen als een echte gamechanger op dit gebied. Er is geen sprake meer van vrijblijvendheid en de eerste rechtszaken tegen ondernemingen die zich hier niet volledig aan houden >>

lopen reeds. Groot-Brittannië heeft in 2015 de 'Modern Slavery Act' aangenomen waarin enkel moderne slavernij aan due diligence wordt onderworpen.

WET ZORGPLICHT KINDERARBEID IN 2022

Nederland staat niet stil. Naar verwachting zal per 1 januari 2022 de 'Wet zorgplicht kinderarbeid' in werking treden. Nederlandse bedrijven zullen moeten verklaren dat zij kinderarbeid, waar ook ter wereld, actief bestrijden. In art. 2 van deze wet worden de leeftijdskaders aangegeven. De straf bij niet nakomen wordt in eerste instantie een bestuurlijke boete. Na recidive volgt mogelijk ook strafrechtelijke vervolging.

MEER EISEN AAN AANBIEDERS

Inkoop wordt gezien als een belangrijke speler om, in afwachting van internationale wetgeving, het respect van mensenrechten in de aanvoerketen te bevorderen. Bij aanbestedingen vanuit de overheid worden dan ook steeds meer eisen gesteld aan aanbieders. Het begint bij bewustwording. Als geen sprake is van een wettelijke verplichting is er wel degelijk sprake van een morele plicht.

INKOOPVOORWAARDEN MET CLAUSULE MENSENRECHTEN

Inkoopvoorwaarden met een clause over mensenrechten vormen een tweede deel van een oplossing. De samenwerking met leveranciers om mensenrechten in de aanvoerketen te borgen vindt deels zijn grondslag in goede inkoopvoorwaarden. Elke partij behoort na het aanvaarden daarvan te weten waar men zich aan dient te houden. Mensenrechten vormen dan een selectiecriteria.

ONDERZOEK JE LEVERANCIER

Het gaat echter nog iets verder dan de papieren exercitie. Inkoopers kunnen hun

leveranciers onderzoeken op mensenrechten. Dit geschiedt zowel in de pre-contractuele fase als middels periodieke audits tijdens de looptijd van de overeenkomst. De zwaarte en de frequentie van papieren of fysieke audits is dan afhankelijk van de risicofactor van het land waar de leverancier opereert. De OESO-richtlijn vormt een adequaat en dankbaar handvat voor de due diligence.

Kinderen die niet naar school gaan maar onder zware omstandigheden moeten werken in Bangladesh, oorspronkelijke bewoners die worden verjaagd uit het Amazonegebied in verband met houtkap, inwoners van Noord-Korea die worden gedwongen tot dwangarbeid... het zijn een paar voorbeelden van menselijke misstanden in de wereld. Het staat ver van ons vandaan omdat wij de nationale wetgevingen niet kunnen veranderen en omdat verdragen niet de extraterritoriale werking hebben die gewenst zou zijn.

MET WIE WORDEN INKOOP-CONTRACTEN AFGESLOTEN?

We kunnen echter het verschil maken door zorgvuldig te zijn in de aanvoerketen en te onderzoeken met wie inkoopcontracten worden afgesloten. Dit kan een wereld van verschil maken voor die

vele miljoenen die mede dankzij een bloeiende internationale handel onderdrukt worden.

KINDERARBEID: 152 MILJOEN KINDEREN

De cijfers liegen er overigens niet om: wereldwijd zijn er 152 miljoen kinderen het slachtoffer van kinderarbeid en zijn er 40 miljoen mensen in de ban van slavernij.

Zoals de jurist Stéphane Brabant zei voor de VN Commissie voor Internationaal Handelsrecht: "Lawyers need to become familiar with how to incorporate human rights standards in commercial contracts and deal with the legal issues that arise because clients will demand this." <<

*Royan van Velse LLM studeerde af op mensenrechten in inkoopcontracten en is manager inkoop bij SUEZ Recycling en Recovery. Hij publiceert regelmatig vakartikelen over inkoop in Facto.